

ОСОБЛИВОСТІ РОЗШИРЕНОГО КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І (АБО) СУМІЖНИХ ПРАВ ЗА ОНОВЛЕНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Олександр Костів,

*аспірант НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
ID ORCID: 0000-0001-7147-4287*

У статті досліджуються особливості розширеного колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав. Аналізуючи сфери розширеного колективного управління, автор робить висновок про вірність позиції законодавця в питанні завершеності переліку таких сфер. Значна увага в дослідженні приділена питанням основних та додаткових організацій колективного управління, їх правовому статусу та аналізу категорії «конфлікт інтересів» в системі колективного управління.

Ключові слова: розширене колективне управління, авторське право і суміжні права, організація, акредитація, винагорода, відкликання прав

Вступ. Колективне управління є чи не єдиним ефективним способом забезпечення прав і законних інтересів авторів та суб'єктів суміжних прав у випадках, коли користувачів їхніх творів та об'єктів суміжних прав є необмежена кількість. Попри те, що Закон України «Про авторське право і суміжні права» [1] визначає, що суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами: особисто, через свого повіреного, або ж через організацію колективного управління, саме останній спосіб управління виправданий у випадках публічного сповіщення творів, оскільки сам автор чи його повірений не в змозі проконтролювати кількість випадків використання творів, збір винагороди у таких випадках також є доволі утрудненим.

У 2018 році на розвиток положень, що містились у законі про авторське право, було прийнято Закон України

«Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», який уперше на законодавчому рівні визначив види колективного управління, запровадивши добровільне, розширене та обов'язкове управління. Кожен з названих видів характеризується певними особливостями, усвідомлюючи які, правовласник може скористатися наданими законодавством можливостями.

Постановка проблеми. Розширене колективне управління, згідно з нормами статті 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» — це «колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав незалежно від їх наявності в каталозі організації колективного управління (крім випадків, коли відповідні права вилучені правовласником з колективного управління в порядку, встановленому цим Законом), у визначе-

них цим Законом сферах, що здійснюється акредитованими Установою організаціями у визначених цим Законом сферах» [2].

Поява такого розширеного колективного управління, як вказують дослідники, «передбачає конкурсний відбір Установою ОКУ, які здійснюватимуть таке розширене управління, і встановлює додаткові гарантії правовласникам, які навіть не є членами ОКУ. Утім, з іншого боку, для правовласника передбачено можливість шляхом подання заяви вилучити всі чи частину своїх майнових прав зі сфери розширеного управління ОКУ» [3]. Тобто йдеться про появу нового особливого виду колективного управління, в якому правовласники в окремих сферах відносин дещо обмежуються в правах щодо вільного вибору організації колективного управління правами, проте можуть вплинути на таке обмеження шляхом вилучення своїх прав з управління. Доволі складна для розуміння конструкція, а тому потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, що стосуються колективного управління правами, присвячували свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці: С. В. Бондаренко, К. Забродська, О. В. Ієвіня, Ю. М. Капіца, М. О. Кривенко, Е. П. Ракічіолі, А. П. Сергеев, Т. В. Федосенко, В. А. Хохлов, Л. Р. Щерба, О. С. Яворська, І. Є. Якубівський та інші. Однак окремо питання кожного з видів колективного управління правами та їх особливостей вченими не розглядалося, що зумовлює актуальність обраної нами тематики дослідження.

Формування цілей. Метою нашого дослідження є аналіз поняття, змісту та особливостей розширеного колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав за оновленим законодавством України.

Результати дослідження. Виклад основного матеріалу. Закон України «Про ефективне управління майнови-

ми правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» у п. 5 статті 12 передбачає, що «розширене колективне управління поширюється на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у сферах, щодо яких акредитовано організацію, у тому числі тих, що не укладали договір про управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією, незалежно від обраного такими правовласниками способу управління належними їм правами» [2].

Із наведеної норми вбачаються такі характеристики досліджуваного виду колективного управління:

- 1) дія його поширюється на всю територію України, відтак якщо здійснення майнових прав правовласників за відповідною категорією має місце за межами України, то норми щодо розширеного управління не діють;
- 2) розширене колективне управління здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників, тобто закон зрівнює в статусі всіх правовласників, як тих, що уклали договір, так і тих, що не укладали договір про управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією;
- 3) розширене колективне управління не залежить від обраного правовласниками способу управління належними їм правами, тобто воно є незалежною системою, встановленою законом, яка фактично накладається на систему управління, обрану правовласником;
- 4) організація, що здійснює розширене колективне управління, має бути акредитованою. Акредитована організація колективного управління визначається на відкритому конкурсі, що організовується установою та проводиться постійно діючою комісією з акредитації організацій колективного управління у визначеному цим законом порядку [2].

Розширене колективне управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав здійснюється, відповідно до закону, виключно в таких сферах:

- 1) публічне виконання музичних не-драматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів;
- 2) публічне сповіщення музичних не-драматичних творів з текстом і без тексту, включно з тими творами, що включені до складу аудіовізуальних творів, крім кабельної ретрансляції;
- 3) право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою;
- 4) право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції [2].

Вказані сфери розширеного колективного управління, точніше їх кількість, не викликають зауважень. Такі зауваження стосуються лише формулювання двох останніх сфер. Так, звернімо увагу, що перші дві сфери визначаються як «публічне виконання» та «публічне сповіщення». Публічне виконання, нагадаємо, — це подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передач в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутні особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одно-

му місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час [1]. Публічне сповіщення (доведення до загального відома) — передача в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо), у тому числі з використанням супутників, чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути сприйняті [1]. Тобто в обох випадках ідеться про певну дію з твором — подання чи передачу. Цілком вірне, на нашу думку, трактування окремої сфери відносин.

Подальше трактування законодавцем третьої та четвертої сфер викликає подив. Ідеться вже про право на справедливую винагороду. Переконані, що варто було назвати її «сфера реалізації права на справедливую винагороду» або «публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, що передбачає право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм)». Другий варіант видається логічнішим, оскільки перелік сфер міститиме категорії одного порядку. Четверту сферу відповідно також пропонуємо перейменувати на «публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, що передбачає право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм)». Вказана редакція, вва-

жаємо, зніме проблему різномірності визначення законодавцем сфер розширеного колективного управління.

Як зазначалося вище, перелік сфер колективного управління, за якими здійснюється розширене колективне управління, є вичерпним. Саме такий наголос законодавця видається потрібним. Попри те, що за правилами юридичної техніки перелік, який не завершується словами «та інші...» вважається завершеним, законодавець прийняв рішення ще додатково наголосити на цьому. Причину такого наголосу вбачаємо саме в тому, що система розширеного колективного управління існує «поверх» обраної правовласником системи і не залежить від його волі. Відтак ідеться про певні обмеження його волі у свободі вибору системи управління. А там, де йдеться про обмеження прав, жодних аналогій застосовувати не можна. Виключно те, що передбачене законом, може впливати на обмеження прав правовласника. У зв'язку із зазначеним, подібний наголос на завершеності переліку вважаємо вдалим.

Далі закон визначає, що «за кожною сферою розширеного колективного управління визначається одна акредитована організація за умови відсутності будь-яких конфліктів інтересів між основною категорією правовласників, в інтересах якої діє така організація, та іншими категоріями правовласників, на користь яких має збиратись дохід від прав у відповідній сфері розширеного колективного управління. У випадку існування зазначеного конфлікту інтересів, Комісія визначає за критеріями та в порядку, визначеними частинами 4–10 статті 15 цього закону, додаткову акредитовану організацію для цієї сфери з-поміж організацій, які здійснюють діяльність переважно в інтересах відповідної іншої категорії правовласників» [2].

Із означеного вбачаємо, що слід, перш за все, розглянути категорію «конфлікт інтересів». Отож, аналізуємо норми закону про авторське право

[1], бачимо, що жодної згадки щодо легального тлумачення цього поняття він не містить. Водночас закон про ефективне управління [2] згадує категорію «конфлікт інтересів» 8 разів, 5 з яких стосуються зовсім не розширеного колективного управління. У згаданих вище випадках законодавець веде мову про конфлікт інтересів членів виконавчого і наглядового органів організації. При цьому вказані конфлікти поділяються на існуючі або потенційні між обов'язками керівника щодо організації колективного управління та його обов'язками щодо іншої фізичної або юридичної особи. Тож вказане трактування дуже нагадує розуміння конфлікту інтересів в антикорупційному законодавстві України. Єдина відмінність — у ньому розглядається потенційний та реальний конфлікт.

Той конфлікт інтересів, що згадується при регулюванні розширеного колективного управління, за своєю суттю має іншу природу. У нашому випадку йдеться про конфлікт інтересів між основною категорією правовласників, в інтересах якої діє така організація, та іншими категоріями правовласників, на користь яких має збиратись дохід від прав у відповідній сфері розширеного колективного управління. То ж це конфлікт рівних за статусом суб'єктів, відмінність яких виключно в меті їх діяльності.

Вказане дає змогу зробити висновок, що конфлікт інтересів у врегульованих Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» суспільних відносинах може мати публічно-правову і приватноправову природу. Розширене колективне управління зазнає впливу категорії конфлікту інтересів як приватноправового явища, адже саме від його наявності чи відсутності визначається кількість акредитованих організацій — за наявності інтересів буде «основна» акредитована організація та «додаткова», а за відсутності конфлікту — лише

«основна». Хоча таких двох категорій законодавець і не розглядає, оперуючи лише поняттям «додаткова акредитована організація», та ми вважаємо виділення двох категорій логічним — якщо є додаткова, то має бути і основна. І саме наявність цивільно-правового конфлікту інтересів визначає кількість таких організацій.

Важливо також зазначити, що якщо у публічно-правовій сфері конфлікт інтересів розписаний доволі чітко і конкретно, то в приватноправовій сфері цей конфлікт є надто розмитим поняттям і потребує чіткої регламентації. Такі серйозні наслідки, як вступ в управління додаткової організації, вимагають детального правового регламентування причини — конфлікту інтересів між правовласниками. І саме це питання може стати основою для подальших наукових розвідок у сфері розширеного колективного управління.

Правовий статус в основної та додаткової акредитованої організації, зрозуміло, відрізняється. Як вказують норми закону, «юридично-правовий статус додаткової акредитованої організації означає, що ця організація не має права самостійно здійснювати збір доходу від прав з користувачів у відповідній сфері, але водночас має повноваження вимагати та отримати з акредитованої організації частку доходу від прав в цій сфері, яка належить категорії правовласників, в інтересах яких діє додаткова акредитована організація, для подальшого розподілу та виплати такої частки правовласникам цієї категорії» [2]. Доволі дивна сама конструкція вказаної норми, адже в науковій літературі зустрічаються поняття «юридичний статус» або «правовий статус». Юридично-правовий статус звучить як тавтологія і не несе, на нашу думку, зрозумілого змістового навантаження.

Для вироблення своєї концепції стосовно застосовуваної термінології, звернемося до наукових поглядів учених. Так, у науковій літературі трапляються погляди, у яких «правовий статус» та

«юридичний статус» ототожнюються. Вказане ототожнення характерне, на думку А. Н. Тарнавської, для позитивістського праворозуміння. Учені-юристи, як вказує авторка, одностайні у визначенні та характеристиці поняття «правовий статус особи», ототожнюючи його з юридично закріпленими правами та обов'язками особи [4, 26]. Як вказує М. Марченко, «правовий статус за своєю суттю — це законодавчо встановлені державою і взяті в сукупності права, свободи і обов'язки особи» [5, 189]. Дослідник С. Комаров зазначає, що «правовий статус особи є системою прав, свобод та обов'язків, які знайшли своє чітке правове закріплення в нормах права, що визначають політико-правовий стан особи» [6, 152].

Юридичний статус особи, як вказують учені, «не є чимось сталим і незмінним, на відміну від правового. Більше того, кожна держава формує своє власне уявлення про межі допустимої свободи для своїх громадян, а тому змістовне наповнення юридичного статусу залежить як від часових (приналежності до певної історичної епохи), так і національних та державних чинників, тобто кожна держава намагається вирішити вказану проблему самостійно й оригінально [4, 26]. Зважаючи на вказане розуміння і те, що стосовно додаткових організацій у системі розширеного управління законодавець веде мову про сталий і незмінний стан, вважаємо, що його варто було б визнати-таки правовим. І вказаний правовий статус додаткової акредитованої організації не може «означати», йдеться ж про закріплення системи чи комплексу прав та обов'язків. У зв'язку із зазначеним вважаємо, що доцільно було б викласти аналізовану норму в такій редакції: «Особливість правового статусу додаткової акредитованої організації полягає в тому, що ця організація не має права самостійно здійснювати збір доходу від прав з користувачів у відповідній сфері, проте водночас має повноваження вимагати та отримати з акредитованої організації част-

ку доходу від прав у цій сфері, яка належить категорії правовласників, в інтересах яких діє додаткова акредитована організація, для подальшого розподілу та виплати такої частки правовласникам цієї категорії».

Важливою гарантією прав і свобод правовласників є те, що «правовласники відповідної категорії мають право відкликати свої права з додаткової акредитованої організації відповідно до розширеного колективного управління» [2]. Необхідно вказати, що право на відкликання передбачене виключно для правовласників у системі розширеного управління правами. Обов'язкове управління вказаної гарантії не передбачає. Відтак можна вважати, що законодавець, вводячи систему розширеного колективного управління, дещо обмежує правовласників, виключно через технічну неспроможність їм відстежити випадки використання об'єктів авторського права та суміжних прав, проте й одразу передбачив можливість відмовитися від вказаних обмежень. До речі, вилучати право власника свої права із розширеного управління повністю або частково. Вказані можливості, на нашу думку, цілком відображають відповідь на сучасний стан використання творів та об'єктів суміжних прав і в подальшому лише еволюціонуватимуть разом з технічним розвитком суспільства.

У подальшому закон визначає вже гарантії для самих організацій. Ідеться про те, що «одна організація колективного управління може бути акредитована на здійснення розширеного колективного управління у декількох сферах

щодо декількох категорій правовласників, за умови відсутності конфлікту інтересів між різними категоріями правовласників» [2]. Тобто і у випадках акредитації одних і тих же організацій на різні сфери управління необхідне відмежування конфлікту інтересів.

Висновок. Аналізуючи особливості розширеного колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав за оновленим законодавством України, нами було проведено аналіз законодавчого регулювання такого управління, встановлено окремі його суперечності й запропоновано шляхи їх подолання. Вказувалося на необхідність наукового розмежування публічно-правової та приватноправової природи поняття «конфлікт інтересів» і необхідності законодавчого доопрацювання останнього. Аналіз суб'єктів, що здійснюють розширене колективне управління, дало нам змогу сформулювати доцільність розподілу їх на основні та додаткові. Ведучи мову про додаткові організації, нами вказано на необхідність визначення особливостей їх правового статусу, а не юридично-правового, як це визначено на сьогодні. Зазначено також, що система розширеного управління створює систему певних обмежень прав правовласників, та вони в будь-який момент можуть вилучити свої права повністю або частково з розширеного управління. Останнє дає можливість правовласникам впливати на реалізацію своїх майнових прав у системі колективного управління.

Список використаних джерел / List of references

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 13. Ст. 64.
2. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 № 2415-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2018. № 32. Ст. 242.
3. Різка М. Правовідносини «ОКУ — правовласник». Особливості правового регулювання. Договірні нюанси. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011811.

4. Тарнавська А. Н. До питання про юридичний статус особи. *Адвокат*. 2009. № 3 (102). С. 26–29.
  5. *Общая теория государства и права: Академический курс: 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. Т.1. Теория государства. Москва, 1998.*
  6. Комаров С. А. *Общая теория государства и права : курс лекций. Москва, 1996.*
1. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 № 3792-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 1994. № 13. St. 64.*
  2. *Pro efektyvne upravlinnia mainovymu pravamy pravovlasnykiv u sferi avtorsko-ho prava i (abo) sumizhnykh prav : Zakon Ukrainy vid 15.05.2018 № 2415-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2018. № 32. St. 242.*
  3. Rizka M. Pravovidnosynny «OKU — pravovlasnyk». *Osoblyvosti pravovoho rehulivannia. Dohovirni niuansy*.
URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011811.
  4. Tarnavska A. N. *Do pytannia pro yurydychnyi status osoby. Advokat*. 2009. № 3 (102). S. 26–29.
  5. *Obshchaia teoryia hosudarstva y prava: Akademicheskyi kurs : 2 t. / pod red. M. N. Marchenko. T.1. Teoryia hosudarstva. Moskva, 1998.*
  6. Komarov S. A. *Obshchaia teoryia hosudarstva y prava : kurs lektsyi. Moskva, 1996.*

Надійшла до редакції 23.06.2021 року

Костів А. Особенности расширенного коллективного управления объектами авторского права и (или) смежных прав по обновленному законодательству Украины. В статье исследуются особенности расширенного коллективного управления объектами авторского права и (или) смежных прав. Анализируя сферы расширенного коллективного управления, автор делает вывод о верности позиции законодателя в вопросе завершенности перечень таких сфер. Значительное внимание в исследовании уделено вопросам основных и дополнительных организаций коллективного управления, их правовому статусу и анализа категории «конфликт интересов» в системе коллективного управления.

Ключевые слова: расширенное коллективное управление, авторское право и смежные права, организация, аккредитация, вознаграждение, отзыв прав.

Kostiv O. Features of the expanded collective management of copyright and (or) related rights objects under the updated legislation of Ukraine. The article examines the features of extended collective management of copyright and (or) related rights, as one of collective management types provided by the updated legislation of Ukraine in the study area. The author points out that the expanded collective management extends to the entire territory of Ukraine and is carried out on the property rights of all right holders in the relevant category in the areas for which the organization is accredited, including those who have not concluded an agreement on management of copyright and (or) related rights with an accredited organization, regardless of the method chosen by such right holders to manage their rights.

Among the areas of expanded collective management are: public performance of musical non-dramatic works with text and without text, including those works that are included in the audiovisual works; public announcement of musical non-dramatic works with and without text, including those works that are included in the audiovisual works, except for cable retransmission; the right to a fair remuneration, common to performers and producers of phonograms (videograms), for the public performance

of phonograms and performances recorded in them or a public demonstration of videograms and performances recorded therein, published for commercial use; the right to a fair remuneration common to performers and producers of phonograms (videograms) for the public notification of phonograms and their recorded performances, videograms and fixed performances published for commercial purposes other than cable retransmission.

Analysing the areas of expanded collective management, the author concludes that the position of the legislator in the question of completeness of the list of such areas is right, although the areas themselves, in the author's opinion, are not quite correctly defined. Agreed that expanded collective management somewhat limits the rights of the right holder, the list completeness of its application areas contributes to the clarity of its application and does not create risks of involving other areas by analogy. The author notes that for each area of extended collective management, one accredited organization is determined in the case of absence of any conflicts of interest between the main category of right holders, in whose interests such an organization operates, and other categories of right holders. The remuneration collection system during extended collective management is also analysed by the author.

Considerable attention in the study is paid to the issue of legal status and features of the additional accredited organization. Determinant in the issue of effective management of copyright and related rights is the right holder's right to revoke his rights from an additional accredited organization.

Keywords: collective management of rights, copyright and related rights, extended management, organization of collective management, accreditation of the organization, remuneration, revocation of rights